

Dyslexieprotocol Ichthus College Dronten

Inhoud

1. Inleiding	<i>blz.3</i>
2. Dyslexie, wat is het?	<i>blz.3</i>
3. Dyslexie in het voortgezet onderwijs	
3.1 Kenmerken van dyslexie in het voortgezet onderwijs.	<i>blz.3</i>
3.2 (mogelijke) gevolgen van dyslexie	<i>blz.5</i>
4. Visie Ichthus College Dronten	<i>blz.6</i>
5. Screenen en testen op dyslexie/ taalproblemen	<i>blz.7</i>
6. Dyslexieverklaring	<i>blz. 8</i>
7. Begeleidingsmogelijkheden voor leerlingen met dyslexie op school	<i>blz.8</i>
8. Faciliteiten op school met betrekking tot dyslexie	<i>blz.9</i>
9. Bijzondere maatregelen rond dyslexie	<i>blz.12</i>
10. Hulpmiddelen en achtergrondinformatie	
10.1 Hulpmiddelen die nuttig kunnen zijn bij dyslexie	<i>blz.16</i>
10.2 Meer informatie / internetsites	<i>blz.16</i>
11. Tips voor leerlingen, docenten en ouders	
11.1 Tips voor leerlingen	<i>blz.17</i>
11.2 Tips voor docenten	<i>blz.19</i>
11.3 Tips voor ouders	<i>blz.20</i>

1. Inleiding

Voor u ligt het dyslexieprotocol dat voor het Ichthus College is opgesteld. Hierin wordt beschreven wat dyslexie is en wat de eventuele gevolgen kunnen zijn binnen het voortgezet onderwijs. Binnen het Ichthus College worden faciliteiten geboden, waarmee de belemmeringen die de dyslectische leerlingen ervaren (deels) kunnen worden gecompenseerd.

Waar in het dyslexieprotocol gesproken wordt over ouders kan ook gesproken worden van ouder(s)/verzorger(s). Om de leesbaarheid van het protocol te vergroten is er voor gekozen om te kiezen voor het woord ouders waar ouder(s)/verzorger(s) gelezen kan worden. Tevens geldt dat er gesproken wordt over 'hij' als het gaat om een dyslectische leerling. Uiteraard wordt hier zowel hij als zij bedoeld.

2. Dyslexie, wat is het?

Dyslexie is een stoornis die gekenmerkt wordt door een hardnekkig probleem met het aanleren en het accuraat en/of vlot toepassen van het lezen en/of spellen op woordniveau. (*Stichting Dyslexie Nederland*)

Dit betekent dat het gaat om een ernstige lees- en/of spellingachterstand die hardnekkig is, ondanks voldoende gelegenheid tot leren. Het automatiseringstekort uit zich in het voortgezet onderwijs vooral bij complexe taken (lange teksten, functionele schrijfp opdrachten) en moderne vreemde talen.

Dyslexie is een handicap die niet te verhelpen is. Het is niet altijd gemakkelijk dyslexie te herkennen: het komt in verschillende mate voor, van zwak tot zeer ernstig.

3. Dyslexie in het voortgezet onderwijs

3.1 Kenmerken van dyslexie in het voortgezet onderwijs

Problemen met automatiseren

Problemen met automatiseren uiten zich onder andere bij:

- directe woordherkenning (technisch lezen): dit kan consequenties hebben voor het begrijpen van de tekst, doordat woorden soms verkeerd gelezen worden of relevante informatie wordt overgeslagen door een gebrek aan tijd;
- het onthouden van woordbeelden (spelling, moderne vreemde talen);

- het onthouden van losse op zichzelf staande gegevens (jaartallen, plaatsnamen, muzieknoden, etc.). Dyslectische leerlingen hebben als gevolg van het talige fonologische tekort moeite met het onthouden van losse gegevens, zoals rijtjes, woordjes, topografie en formules. Als ze informatie niet krijgen aangeboden in samenhang met de gegevens, dan zullen ze moeite hebben om deze informatie te onthouden;
- begrippen en formules bij exacte vakken;
- informatieverwerking;
- twee dingen tegelijk doen, bijvoorbeeld schrijven en luisteren.

Moderne vreemde talen

In het voortgezet onderwijs beginnen bij de vreemde talen de problemen, die mogelijk voor een groot deel overwonnen zijn bij het lezen (en/of spellen) van Nederlands, weer opnieuw. Onbekende tekens en klanken vragen om een nieuw woordbeeld. De leerling valt terug op spellend lezen, wat niet ten goede komt aan het begrip van de tekst.

Bij Engels geven vooral de uitspraak en schrijfwijze van Engelse woorden problemen, omdat deze zeer onregelmatig zijn. Frans en Duits geven problemen vanwege de vele nieuwe klank- tekenkoppelingen.

Evenals bij de moedertaal zien we dat leerlingen bij de vreemde talen:

- moeilijk verschillen kunnen horen tussen klanken in woorden;
- moeite hebben met het onderscheiden en/of samenvoegen van klanken of klankgroepen van woorden;
- problemen kunnen hebben met de uitspraak of woorden verhaspelen. De uitspraak is vaak matig, want dyslectische leerlingen proberen door een fonetische uitspraak vat te krijgen op de schrijfwijze;
- problemen kunnen hebben met articuleren; slordig of onduidelijk.

Het onthouden en toepassen van 'logische' regels en grammatica hoeft in het algemeen voor een dyslectische leerling geen probleem te zijn; echter in sommige gevallen hebben leerlingen met dyslexie ook hier moeite mee.

Verbale vaardigheden

- Leerlingen met dyslexie hebben soms ook moeite met het vinden van de juiste woorden en maken verbaal een zwakke(re) indruk.
- Ze hebben geen problemen om te begrijpen wat anderen bedoelen, maar wel om zelf het verhaal goed onder woorden te brengen.
- Ze hebben problemen met het mondeling formuleren en geven een voorkeur voor spreken in korte zinnen.

Exacte vakken en zaakvakken

De hoeveelheid tekst bij exacte vakken en zaakvakken is vaak groot. Leerlingen met dyslexie kunnen bij het maken van huiswerk tijd te kort komen, omdat ze trager lezen en informatie langzamer verwerken. Proefwerken worden soms slecht gemaakt, omdat ze een vraag niet of onvoldoende nauwkeurig kunnen lezen of te weinig tijd hebben om een antwoord goed op te schrijven. Namen, plaatsen, jaartallen of andere losstaande contextloze gegevens worden slecht in het permanent geheugen vastgelegd → het beste studieadvies dat je een leerling met dyslexie kan geven, is de stof te begrijpen en zich niet te verliezen in het onthouden van losse feiten.

Soms moet een woord (plaats of naam) door de docent bij het corrigeren, hardop voorgelezen worden om te begrijpen wat de leerling bedoelt, doordat de leerling het woord fonetisch heeft opgeschreven.

3.2 (Mogelijke) gevolgen van dyslexie

Concentratie

- Leerlingen met dyslexie kunnen over het algemeen moeilijk hun aandacht bij iets houden. Dat is geen onwil. Het heeft meer te maken met hun zwakke werkgeheugen, waardoor ze zich meer dan anderen kinderen moeten concentreren en daardoor de weg kwijt raken. Zoals iemand zei: "Voor hen is het net zoals voor een volwassene het autorijden in Engeland, je moet constant alert zijn en dat kost veel energie."
- Leerlingen met dyslexie kunnen moeite hebben om zich af te sluiten van zaken die niet belangrijk zijn, zoals achtergrondgeluiden.

Sociaal-emotionele ontwikkeling

Het duurt vaak even voordat leerkrachten door hebben dat leerlingen dyslexie hebben. Vaak denkt de omgeving dat ze het wel kunnen, maar niet willen. Er wordt dan ten onrechte gezegd dat de leerling niet gemotiveerd is voor school en te weinig inzet toont. Terwijl de leerling thuis mogelijk heel hard leert voor de toetsen.

Leerlingen met dyslexie kunnen de motivatie voor het leren en het lezen verliezen, want de inzet voor leren leidt tot niets. Ondanks het harde werken, halen ze onvoldoendes. In de klas krijgen leerlingen met een leerprobleem minder vaak positieve aandacht, waardoor de leerlingen zelfvertrouwen kunnen verliezen.

De gevolgen voor de sociaal-emotionele ontwikkeling kan zijn, dat de leerling met dyslexie spanningen ervaart, faalangst ontwikkelt en verlies van zelfwaardering/eigenwaarde heeft.

Taalontwikkeling

- De taalontwikkeling blijft achter bij leeftijdgenoten.
- Ze hebben moeite met het onthouden van woorden.

Tijdgevoel

- Soms ontbreekt het leerlingen met dyslexie aan gevoel voor tijd of ordening in de tijd.
- Het lukt hen minder goed om een realistische planning te maken voor het huiswerk en te overzien wat er van hen gevraagd wordt.

Bron: *Dyslexie, een praktische gids voor scholen voor voortgezet onderwijs* – H. Schoots-Wilke, KPC Groep, 2002

4. Visie Ichthus College Dronten

Leren is een continu proces. Voordat informatie ook echt kennis is, moet er volgens ons aan een paar voorwaarden worden voldaan: autonomie, relatie en competentie.

- *Autonomie betekent zelf dingen (willen) doen.*
- *Relatie betekent samen dingen doen.* Dit is belangrijk, omdat leren een sociaal proces is, met je docenten of met je medeleerlingen en soms met mensen van buiten school.
- *Competentie betekent dingen kunnen doen.* Dit is datgene wat je weet en wat je kunt. Wij willen je helpen je prettig te voelen bij wat je doet en je zelfvertrouwen te vergroten. Wij willen een leuke en uitdagende leeromgeving bieden waar je kunt groeien en je zelf kunt ontplooiën.

Toegepast op het dyslexiebeleid, betekent dit het volgende:

- *Autonomie:* de zelfstandigheid bij leerlingen met dyslexie zal centraal moeten blijven staan. Zijn zij in staat om dingen zelfstandig te verwerken? Of kan hun zelfstandigheid vergroot worden door bijvoorbeeld de inzet van compenserende middelen? Daarnaast wordt er van een dyslectische leerling ook motivatie en doorzettingsvermogen verwacht. De leerling zal de verantwoordelijkheid moeten nemen om zich in te spannen voor school, ook al ondervindt hij hinder van zijn/haar beperkingen van dyslexie.
- *Relatie:* in samenwerking tussen leerling, school en/of ouders zal er gekeken worden naar de beste mogelijkheden om de leerling zo min mogelijk hinder te laten ondervinden van de dyslexie.
- *Competentie:* Zeker bij leerlingen met dyslexie is het belangrijk dat zij zich competent voelen. De sociaal-emotionele ontwikkeling zal gevolgd moeten blijven worden. Door de inzet van faciliteiten en/of compenserende middelen kan het competentiegevoel van een leerling met dyslexie vergroot worden. De school kan de leerling ondersteunen om zo goed mogelijk met de dyslexie te kunnen omgaan en te accepteren.

De mate waarin en de manier waarop dyslectische leerlingen last hebben van hun beperking verschilt per leerling. De faciliteiten zijn dus niet voor iedereen gelijk. Uitgangspunt hierbij is dat de dyslectische leerlingen zoveel mogelijk op de normale manier aan lessen en toetsen deelnemen. Per leerling wordt in Magister vastgelegd van welke faciliteiten en/of compenserende middelen zij gebruik maken. De actuele wetgeving rondom dyslexie zal leidend zijn bij het nemen van deze besluiten.

5. Screenen en testen op dyslexie en taalproblemen

Leerlingen uit klas 1

Alle leerlingen maken in het begin van klas 1 een dictee en een stilleestoets, waarmee hun spelling- en stilleesniveau in kaart gebracht worden. Wanneer uit deze twee toetsen blijkt dat er sprake is van een achterstand op één of beide de gebieden, dan worden de gegevens vanuit de basisschool er naast gelegd. Indien ook uit de gegevens van de basisschool signalen naar voren komen voor een achterblijvend niveau voor lezen en/of spelling, kunnen de volgende besluiten genomen worden:

1. De leerling krijgt spellingbegeleiding om het spellingniveau te verbeteren. Wanneer na spellinglessen blijkt dat het probleem hardnekkig is (er is onvoldoende rendement behaald uit de spellinglessen), kan er een dyslexiescreening bij de leerling worden afgenomen.
2. De leerling krijgt begeleiding van de remedial teacher om het leesniveau te verbeteren of om betere leerstrategieën te leren gebruiken (bijvoorbeeld voor het leren van woordjes).
3. Er wordt een dyslexiescreening bij de leerling afgenomen om het lees- en spellingniveau beter in kaart te brengen.

Indien uit de dyslexiescreening blijkt dat het lees- en/of spellingniveau van de leerling significant achter blijft in vergelijking met zijn klasgenoten en wanneer de leerling belemmeringen ervaart binnen het onderwijs, wordt nader onderzoek naar dyslexie geadviseerd. Dit onderzoek kan worden uitgevoerd door een orthopedagoog/psycholoog die aan het Ichthus College verbonden is.

Leerlingen uit hogere klassen

Soms blijkt pas in hogere klassen dat een leerling veel moeite heeft met de moderne vreemde talen. Indien nodig zal de mentor het proces van onderzoek in gang zetten.

6. Dyslexieverklaring

Een dyslexieverklaring dient aan de volgende voorwaarden te voldoen:

- er moet duidelijk in worden aangegeven op basis waarvan dyslexie is vastgesteld (waar loopt de leerling precies tegen aan?);
- er moeten adviezen voor ondersteuning in zijn opgenomen;
- het moet ondertekend zijn door een bevoegd deskundige (GZ-psycholoog of orthopedagoog-generalist).

In de dyslexieverklaring wordt vaak verwezen naar het onderzoeksverslag. Het Ichthus College Dronten wil dan ook graag zowel het onderzoeksrapport als de dyslexieverklaring (van ouders/verzorgers) ontvangen, zodat deze in het leerlingdossier kunnen worden bewaard.

Wanneer er bij een leerling sprake is van dyslexie, wordt dit vermeld onder kenmerken van Magister. Zo kan elke docent zien bij welke leerling dyslexie is vastgesteld. Tevens wordt er aan het begin van het jaar een overzichtslijst aan de docenten uitgedeeld, zodat zij weten welke leerlingen dyslexie hebben in hun klassen.

7. Begeleidingsmogelijkheden voor leerlingen met dyslexie op school

Alle leerlingen die in de brugklas starten met een dyslexieverklaring worden uitgenodigd voor een groepsgerichte training dyslexievaardig (DyVa). De doelstellingen van de training zijn beter leren omgaan met dyslexie in het voortgezet onderwijs en tips en trucs aanleren om effectiever te leren. Vanuit deze doelstellingen wordt gewerkt aan de thema's: bewustwording, handig denken, ontspanning, tips en trucs uitwisselen omtrent lees- en leerstrategieën voor de diverse vakken, praktische studietips oefenen, oplossingsgericht denken op korte- en lange termijn en het gebruik van digitale hulpmiddelen. Voorafgaand aan de groepsbijeenkomsten worden ouders en leerlingen uitgenodigd voor een informatieavond over dyslexie in het voortgezet onderwijs en het dyslexiebeleid op school. Na de dyslexievaardigheidstraining is het mogelijk om nog een periode individuele remedial teaching in te zetten, in overleg met ouders, leerling en school.

Indien de leerling extra begeleiding nodig heeft in verband met zijn dyslexie kan er extra begeleiding geboden worden. De aanvraag hiervoor verloopt via de mentor. Wanneer een leerling driemaal wegblijft zonder zich af te melden, worden de lessen beëindigd. Ouders worden hiervan op de hoogte gesteld.

Tijdens de lessen kan er onder andere aandacht besteed worden aan:

- spelling
- begrijpend lezen
- woordjes leren
- plannen/structuur
- de talen

De invulling van de begeleiding is afhankelijk van de hulpvraag van de leerling. Begeleidingslessen worden gegeven in perioden van ongeveer acht weken. Tijdens een periode (en ook daarna) wordt gekeken of de leerling nog extra hulp nodig heeft of dat de leerling voldoende handvatten heeft om het zelfstandig te proberen.

8. Faciliteiten op school met betrekking tot dyslexie

Vooraf

- Deze afspraken gelden uitsluitend voor die leerlingen, van wie de school een geldige dyslexieverklaring ontvangen heeft. Een geldige dyslexieverklaring is gebaseerd op een diagnostisch onderzoek en mag alleen afgegeven worden door een GZ-psycholoog of een orthopedagoog-generalist met de bevoegdheid voor een psychodiagnostisch onderzoek.
- De school bepaalt welke faciliteiten worden verleend, in overleg met de orthopedagoog en de remedial teacher. Per leerling wordt afgewogen welke faciliteiten de school kan bieden en welke voor de leerling daadwerkelijk noodzakelijk zijn. Deze faciliteiten worden vastgelegd in Magister.
- Onder toetsen wordt verstaan: so's, proefwerken, tentamens en examens.
- Dyslectische leerlingen geven met een "D" op het proefwerkblad zelf aan dat ze in het bezit zijn van een geldige dyslexieverklaring.

Toetsen

- Extra tijd: dyslectische leerlingen hebben recht op 20% extra tijd voor toetsen. Praktisch gezien is het echter niet altijd haalbaar om deze extra tijd te geven. Mogelijkheden om dit op te lossen zijn minder opgaven voor dyslectische leerlingen of de gehele tijdsduur voor de toets te verkorten, waardoor er extra tijd voor de leerling met dyslexie overblijft.
- Lever toetsen/opdrachten op papier aan en gebruik daarbij een lettertype Arial 12. Let ook op de lay-out; houd het overzichtelijk.
- Stem de toetsvorm af op de oefenwijze in de klas. Zorg ervoor dat de toetsoefeningen bevat die qua vorm lijken op het geoefende in de klas. Als u bijvoorbeeld bij het vak Engels de regelmatige en onregelmatige verleden tijdsvormen steeds apart geoefend heeft, kunnen deze ook het beste apart terugkomen op de toets.

- d. Indien nodig: extra hulpmiddelen toestaan, bijvoorbeeld laptop met spellingcorrectie, koptelefoon, Daisy-speler/-software of gebruik van voorleessoftware (voorkeursprogramma is Sprint (Plus), in uitzonderingsgevallen kunnen eventueel andere hulpmiddelen toegestaan worden). Er wordt gestreefd naar zoveel mogelijk maatwerk.
- e. Indien nodig en na overleg met de remedial teacher/ orthopedagoog: wanneer blijkt dat de leerling met dyslexie bij schriftelijke toetsen niet in staat is (ondanks goed leren en de inzet van hulpmiddelen) om overeenkomstig met hun niveau te presteren, dan kan er gekozen worden voor een andere vorm van toetsen. De toets kan in kleinere gedeeltes worden opgesplitst of er kan mondeling getoetst worden.

Spellingbeoordeling

Het is van groot belang dat de dyslectische leerlingen blijven oefenen met de spelling, omdat er geen faciliteiten met betrekking tot de spelling mogelijk zijn bij (school)examens. De spelling wordt op dezelfde manier beoordeeld als bij leerlingen zonder dyslexie. Ook hebben de leerlingen een goede spelling nodig voor hun arbeidscarrière in de toekomst.

- a. Wanneer de spellingregels tot de opgegeven grammaticastof van de toets behoren, dan worden fouten net zo geteld als bij andere leerlingen.
- b. Spellingfouten niet meerekenen als spelling niet getoetst wordt.
- c. Een maximale aftrek van punten (bijvoorbeeld een halve of een hele punt) voor alle spellingfouten. Bij de centrale examens zijn er richtlijnen opgenomen voor het aantal punten die gehaald kunnen worden voor de spelling. Een dyslectische leerling kan nooit meer dan één punt aftrek krijgen voor spelling en kan deze compenseren door tekstbegrip en andere essentiële taalvaardigheden.
Waar in het schoolexamen, zoals bij Nederlands en de moderne vreemde talen, spelling wordt beoordeeld, wordt hetzelfde uitgangspunt gehanteerd: niet meer dan één punt aftrek voor spelling op het totaal (www.masterplandyslexie.nl)
Dit uitgangspunt wordt al vanaf klas 1 zoveel mogelijk gehanteerd binnen het Ichthus College.
- d. Reken een spelfout maar één keer.
- e. *Dictee*: Wanneer een leerling het dictee ruim van te voren kan leren, het dictee meerekenen mits er compensatie mogelijk is van andere onderdelen. Bij een woorddictee alleen de woorden laten opschrijven.
- f. Leerlingen die tijdens de begeleidingsles een spellingschrift of naslagwerk voor grammatica hebben gemaakt mogen deze, na overleg met de desbetreffende docent, ook als naslagwerk gebruiken tijdens de toets. De docent bepaalt (eventueel in overleg met de remedial teacher/ orthopedagoog) hoe lang een leerling gebruik mag maken van dit naslagwerk. Dit naslagwerk mag niet gebruikt worden bij (school)examens.
- g. De docenten wijzen de leerlingen ook op het correcte gebruik van de interpunctie (hoofdletters, punten, komma's, etc.).
- h. De dyslectische leerling heeft de mogelijkheid om een toets op de laptop te maken, waarbij hij gebruik mag maken van de spellingscontrole. Naast de digitale toets kan de

leerling gebruik maken van de toets op papier (wanneer dit als prettig ervaren wordt).

Algemene faciliteiten

- a. Dyslectische leerlingen niet onvoorbereid hardop laten lezen in de klas of dit enkel in overleg met de leerling.
- b. Maximaal één toets voor Moderne Vreemde Talen per dag (dit nastreven).
- c. Aantekeningen op papier geven of laten kopiëren van een andere leerling die netjes en nauwkeurig werkt. PowerPoint van het digitale schoolbord versturen via e-mail naar de leerling of werken met flipcharts.
- d. Huiswerk wordt schriftelijk opgegeven via het bord of via Magister.
- e. Indien nodig het aantal te lezen boeken beperken, moeilijkheidsgraad aanpassen of boeken laten lezen waarbij luister-cd's van zijn gemaakt.

(School)examens

- a. Recht op tijdsverlening van 20%.
- b. Gebruik maken van een computer tijdens tentamens en examens, waarbij de spellingscontrole is toegestaan.
- c. Gebruik maken van een computer met tekst-naar-spraak software.
- d. Luistertoetsen in een aparte ruimte maken met luistertoetsen die speciaal voor dyslecten zijn gemaakt.
- e. Literatuurlijst:
 - eventueel het aantal te lezen boeken beperken of moeilijkheidsgraad aanpassen aan niveau;
 - lezen met een daisyspeler/- software;
 - in overleg de verfilming van het boek bekijken of gebruik maken van een luisterboek.

Toetsweek

Dyslectische leerlingen krijgen vanaf klas 3 de mogelijkheid om toetsen in een apart lokaal te maken in de volgende toetsweken:

niveau	vmbo	havo	vwo
Leerjaar 3	Toetsweek 3	Toetsweek 3	Toetsweek 3
Leerjaar 4	Toetsweek 1, 2, 3	Toetsweek 1, 2, 3	Toetsweek 1, 2, 3
Leerjaar 5	-	Toetsweek 1, 2, 3	Toetsweek 1, 2, 3
Leerjaar 6	-	-	Toetsweek 1, 2, 3

9. Bijzondere maatregelen rond dyslexie

In dit protocol zijn de faciliteiten omschreven die gelden voor de dyslectische leerlingen op het Ichthus College Dronten. Het gaat onder andere om extra tijd bij toetsen, aangepaste spellingbeoordeling en aangepaste examenfaciliteiten. De meeste leerlingen weten zich met deze aanpassingen te redden binnen het niveau van onderwijs dat zij volgen.

Er is echter een kleine groep leerlingen die op dusdanige manier hinder ondervinden van de dyslexie, dat doorstromen naar een ander niveau of doubleren dreigt. De talen zijn voor hen een struikelblok. Bij deze groep leerlingen kan er gekeken worden naar ontheffingsmogelijkheden of aanpassing van de inhoud van een taal.

Er wordt altijd eerst gekeken naar verlichting van één taal. Wanneer dit niet voldoende is kan er gekeken worden naar verlichting van de tweede taal. In bijzondere gevallen kan direct gekeken worden naar een verlicht programma voor twee talen. In het uiterste geval kan er nagedacht worden over ontheffing van één taal.

Indien er gedacht wordt aan ontheffing dan dient er aan de volgende voorwaarden te worden voldaan:

- Ontheffing is alleen mogelijk voor Frans of Duits. Tussentijds switchen tussen Frans en Duits is niet mogelijk.
- Ontheffing gebeurt altijd in overleg met de betreffende vakdocent. De vakdocent is akkoord en van mening dat de leerling zichtbaar moeite heeft met het vak. Teamleider, zorgteam en betrokken dyslexiebegeleider in de school zijn ook akkoord.
- De leerlingen heeft remedial teaching gehad. Hij heeft hierbij een voldoende inzet getoond, maar deze extra begeleiding heeft niet voor verbetering gezorgd.
- In de thuissituatie is voldoende ondersteuning geboden, maar dit heeft niet geleid tot betere resultaten.
- Ontheffing is alleen mogelijk wanneer sprake is van een probleem als gevolg van dyslexie en niet van een capaciteiten- of motivatieprobleem. Dit is aantoonbaar in een officiële dyslexieverklaring en een eventueel capaciteitenonderzoek.
- De leerling kan het betreffende vak Frans/Duits niet kiezen in zijn profiel in de bovenbouw (ook niet in de vrije ruimte). Ontheffing beïnvloedt de doorstroommogelijkheden.
- Ontheffing is alleen mogelijk als sprake is van een overgangsrapport en er als er voldoende perspectief is op de betreffende afdeling (een leerling mag zonder de betreffende taal (Frans/Duits) niet alsnog in bespreking vallen). Ontheffing gebeurt uitsluitend aan het einde van een rapportperiode en nooit tussentijds / bij aanvang van een nieuw jaar (de leerling heeft ten minste geprobeerd het vak in het nieuwe jaar te volgen).
- Alle andere beschikbare hulpmiddelen (Sprint (Plus), ingesproken studieboeken, werken met laptop, etc.) zijn geprobeerd en hebben zichtbaar geen effect gehad.
- Van ontheffing dient altijd melding gemaakt te worden bij de betreffende sectie- en clusterleider.

Indien er akkoord gegaan wordt met de ontheffing, zijn er de volgende mogelijkheden per niveau:

Ontheffingen en/of aanpassingen voor leerlingen met dyslexie in het vo, juni 2012			
	vmbo	havo	vwo
Onderbouw vo	<p>Kader/Theoretisch: Ontheffing Frans of Duits mogelijk in de eerste twee leerjaren (Inrichtingsbesluit W.V.O. art. 22) Dus: Engels en 2^e MVT verplicht²</p> <p>Aangepast programma mogelijk voor Frans en/of Duits. School is hiertoe niet verplicht.¹</p> <p>Basisberoepsgericht: Ontheffing voor 2^e MVT mogelijk. (Inrichtingsbesluit W.V.O. art. 22)²</p>	<p>Geen ontheffingen MVT's toegestaan. (Inrichtingsbesluit W.V.O. art. 21)</p> <p>Aangepast programma mogelijk voor Frans en/of Duits. School is hiertoe niet verplicht¹</p>	<p>Geen ontheffingen MVT's toegestaan. (Inrichtingsbesluit W.V.O. art. 21)</p> <p>Aangepast programma mogelijk voor Frans en/of Duits. School is hiertoe niet verplicht¹</p>
Bovenbouw vo	<p>Voor alle leerwegen: Leerlingen kunnen profielen/afdelingen kiezen zonder Frans of Duits. Voor de sector economie is er een ontheffingsmogelijkheid. Leerlingen moeten wel een vervangend vak kiezen.³ (Inrichtingsbesluit W.V.O. art. 26n)</p>	<p>Leerlingen kunnen 3 profielen kiezen zonder 2^e MVT.⁴ (Inrichtingsbesluit W.V.O. art. 26e)</p>	<p>2e MVT zit wel in het gemeenschappelijk deel. Leerlingen kunnen in zeer specifieke gevallen ontheffing krijgen.⁵ (Inrichtingsbesluit W.V.O. art. 26e)</p>
Opstroom leerlingen van havo naar vwo		<p>Laat leerling 2^e MVT behouden als ze eventueel willen opstromen. Aanpassingen zijn dan niet verstandig</p>	<p>Leerling van havo kan niet vrijgesteld worden van 2^e MVT op grond van opstroom. Profielen NT en NG bieden perspectief.⁵ (Inrichtingsbesluit W.V.O. art. 26e)</p>

MVT = Moderne Vreemde Taal, 1^e MVT = Engels, 2^e MVT = Frans of Duits

Onderstaande is gebaseerd op een artikel van het [Masterplan Dyslexie](#), oktober 2009.
Het is opgesteld naar aanleiding van de wettelijke regelingen rondom dyslexie.

NB: Niet alle vakken die in de wettekst genoemd worden, kunnen worden aangeboden op het Ichthus College Dronten.

1) **Onderbouw vo ([Inrichtingsbesluit W.V.O. art. 21 en 22](#))**

Vrijstelling voor Frans én Duits is niet mogelijk voor dyslectische leerlingen. Wel kan de school in de eerste *twee* leerjaren van het vmbo of in de eerste *drie* leerjaren van havo en vwo zelf invulling geven aan het onderwijs in de tweede moderne vreemde taal, omdat er, met uitzondering van Engels, geen kerndoelen zijn voor de moderne vreemde talen. De school moet hierbij wel rekening houden met de doorstroommogelijkheden van de leerling (WVO, artikel 11a en 11c).

Aangepast programma onderbouw vo ([Besluit kerndoelen onderbouw VO](#))

Citaat uit het wettelijk besluit van 7 juni 2006, *Besluit kerndoelen onderbouw VO*: “Er zijn geen kerndoelen geformuleerd voor andere moderne vreemde talen - in het bijzonder Duitse taal en Franse taal - die voor de leerroutes waarvoor op grond van de nieuwe artikelen 21 en 22 van het Inrichtingsbesluit W.V.O. naast de Engelse taal verplicht worden gesteld. Wel kunnen scholen de kerndoelen voor Engels gebruiken als leidraad voor het onderwijs in andere moderne vreemde talen door overal waar "Engels" staat de benaming van de desbetreffende andere moderne vreemde taal te lezen.”

Op basis van dit citaat kan dus geconcludeerd worden dat het aan de school zelf te bepalen is hoe het aangepaste programma voor Duits en Frans eruit ziet.

Mogelijke voorbeelden van aanpassingen zijn:

- De taal wordt op een lager niveau aangeboden, gericht op het gebruik van de taal in het dagelijks leven.
- Toetsen (of delen van toetsen) worden mondeling in plaats van schriftelijk afgenomen.
- De nadruk komt te liggen op de lees- en luistervaardigheid.
- De leerling leert de woorden en zinnen alleen van het Frans/Duits naar het Nederlands.
- Het minimale cijfer dat de leerling krijgt is een 3 of 4.
- De ouders bakenen thuis de tijd af die de leerling aan het leren van de taal besteedt.
- Mocht een leerling besproken moeten worden op de rapportenvergadering, dan zal er rekening gehouden moeten worden met de dyslexie. Dit kan bijvoorbeeld betekenen, dat het cijfer voor de taal of talen minder zwaar worden meegerekend. Zeker wanneer het om een taal gaat die in het volgende jaar niet meer gevolgd zal worden.

2) **Ontheffing onderbouw vmbo**

Indien ontheffing van de tweede moderne vreemde taal er toe leidt dat de urennorm niet behaald wordt, dient de leerling een vervangend onderwijsprogramma te volgen (WVO, artikel 11c). In de vrijgekomen uren kan bijvoorbeeld extra remedial teaching aangeboden worden. Of kan de leerling extra oefenen voor de overgebleven talen.

3) Bovenbouw vmbo ([Inrichtingsbesluit W.V.O. art. 26n](#))

In de bovenbouw van het vmbo zijn er weinig mogelijkheden tot ontheffingen geregeld, omdat er in de verschillende sectoren veel keuzevrijheid is; het probleem kan meestal worden omzeild door een vak eenvoudigweg niet te kiezen. De ontheffingsmogelijkheden concentreren zich daarom op de sector economie. Leerlingen die in de eerste twee leerjaren ontheffing hebben gehad voor Frans of Duits kunnen in die sector ontheffing krijgen voor Frans of Duits, en in plaats daarvan kiezen voor Arabisch, Turks, Spaans, maatschappijleer II, geschiedenis en staatsinrichting of aardrijkskunde. Deze bepaling geldt ook voor leerlingen die onderwijs gaan volgen in de basisberoepsgerichte leerweg, en die in het schooljaar daarvoor lwoo volgden. De leerling in de basisberoepsgerichte leerweg, die in de onderbouw geen Frans of Duits heeft gehad omdat hij naar verwachting deze leerweg ging volgen, volgt in de sector economie van de basisberoepsgerichte leerweg in plaats hiervan in de bovenbouw Arabisch, Turks, Spaans, maatschappijleer II, geschiedenis en staatsinrichting of aardrijkskunde.

4) Bovenbouw havo ([Inrichtingsbesluit WVO, artikel 26e](#))

Per 1 augustus 2007 is een tweede moderne vreemde taal in de bovenbouw van het havo in drie van de vier profielen niet verplicht. Havo-leerlingen kunnen de tweede moderne vreemde taal vermijden door een ander profiel te kiezen dan cultuur en maatschappij.

5) Bovenbouw vwo ([Inrichtingsbesluit WVO, artikel 26e](#))

Leerlingen in de bovenbouw van het **atheneum** moeten naast Engels een tweede moderne vreemde taal volgen. Hiervoor kunnen Frans, Duits, Spaans, Italiaans, Russisch, Arabisch, Turks of Fries aangeboden worden. Leerlingen kunnen hiervan ontheffing krijgen als tenminste één van de volgende criteria van toepassing is:

- Een stoornis hebben die specifiek betrekking heeft op taal of een zintuiglijke stoornis hebben die effect heeft op taal;
- Een andere moedertaal hebben dan Nederlands of Fries;
- Onderwijs volgen in het profiel natuur en techniek of natuur en gezondheid, en het onderwijs in de taal naar verwachting een succesvolle afronding van de opleiding verhindert.

Het is de verantwoordelijkheid van de school dit per geval te bekijken. Hiervoor is geen toestemming vooraf van de inspectie nodig. De leerling moet in plaats van de taal een vervangend vak kiezen met een normatieve studielast van ten minste 440 uren. De keuze is afhankelijk van het aanbod van de school.

Voor leerlingen op het **gymnasium** is geen ontheffingsmogelijkheid geregeld, omdat daar de klassieke taal in plaats van de tweede moderne vreemde taal komt.

Praktische aanwijzingen

De wet legt sterk de nadruk op de mogelijkheden voor doorstroming van de leerling (WVO, artikel 11a en 11c). Vraag je als school af of dyslectische leerlingen in alle gevallen gebaat zijn bij ontheffingen. Dit betekent dat zij immers geen oefening meer hebben in deze talen en dat zou hen later in hun carrière wel eens kunnen opbreken.

10. Hulpmiddelen en achtergrondinformatie

10.1 Hulpmiddelen die nuttig kunnen zijn bij dyslexie

- Een eigen laptop met spellingcontrole. Vanaf schooljaar 2015-2016 gaat er in de eerste klas gewerkt worden met een iPad.
- Koptelefoon bij luistertoetsen;
- Een computerprogramma om woordjes te leren (bijv. www.wrts.nl);
- Oefenen met cd-roms bij de lesboeken;
- Schoolboeken ingesproken op cd (via Dedicon, aanschaf via school), af te spelen op een Daisy-speler of via computersoftware;
- Software waarmee tekst naar spraak wordt omgezet of andersom. Op school kan gewerkt worden met Sprint (Plus). Dit programma is bijvoorbeeld goed te gebruiken om toetsen voor te laten lezen.

Zie voor meer informatie www.lexima.nl.

10.2 Meer informatie / internetsites

Hieronder staat een aantal verwijzingen naar verenigingen, literatuur en internetsites als u nog meer te weten wilt komen over dyslexie.

Informatiesites

- www.balansdigitaal.nl
Vereniging voor ontwikkelings-, gedrags- en leerproblemen. Hier valt dyslexie ook onder.
- aanvullende informatie te vinden over de regelgeving betreffende dyslexie:
 - www.masterplandyslexie.nl
 - www.steunpuntdyslexie.nl
- Andere site via www.dyslexie.startpagina.nl
- Voor jongeren zelf: www.dyslexietoolbox.nl (pagina waar jongeren in contact kunnen komen met andere jongeren met dyslexie).
- Een andere leuke site voor jongeren is bijv. www.leesmij.nu/Home (een virtuele hangplek met boeken).

Overhoor/ oefensites

- www.digischool.nl
- www.wrts.nl (NB. Installeer de uitspraakhulp via 'wrts extra')
- Verder wordt verwezen naar de site van de methodes zelf (Engels, Frans, Duits)
Nb. Enkele methodes heeft tevens WRTS-lijsten op internet geplaatst. Bijvoorbeeld: Frans www.grandeslignesnoordhoff.wrts.nl of Engels: <http://thiememeulenhoff.wrts.nl> > klik op: New Interface.

Hulpmiddelen

- Daisyspeler (o.a. via www.lexima.nl)
- Daisysoftware: gratis te downloaden www.eduvip.nl > klik op software > daisysoftware > Amis Daisy software (Nederlands) 3.1
of via <http://www.eduvip.nl/amis-daisy-software-3-1-nederlands>
- Via www.lexima.nl tekst-naar-spraak-programma's zoals Sprint (Plus), Kurzweil, ClaroRead, Ginger, etc.
- Tekst-naar-spraak-programma: www.l2s.nl, www.lexima.nl (Sprint (Plus), Kurzweil, ClaroRead e.d.)
- Andere leveranciers hulpmiddelen, via Optidakt of Optelec.
- 'Zoeklichtboeken'; boeken speciaal ontwikkelt voor dyslectische leerlingen. De boeken zijn leestechisch eenvoudiger, terwijl de verhalen aansluiten bij de belevingswereld van kinderen van negen jaar en ouder. www.aangepastlezen.nl en www.superboek.nl zijn ook handig om te gebruiken, en gratis! Voor beide sites gebruik je één inlogcode. Superboek is iets eenvoudiger in het gebruik en daarmee iets geschikter voor jongeren.

Sites voor leren leren en leren samenvatten

- www.letop.be
- www.leercoach.be
- www.leerhof.be (klik op Edu voor gratis download eMindmaps)

11. Tips voor leerlingen, docenten en ouders

11.1 Tips voor leerlingen

Zelfstandigheid

- Met dyslexie heb je meer tijd nodig voor je huiswerk dan je klasgenoten. Begin daarom op tijd.
- Richt je zoveel mogelijk op het leggen van verbanden. Concentreer je niet te lang op losse feitjes, omdat deze lastiger te onthouden zijn. Probeer de grote lijnen van de tekst te begrijpen.
- Dyslexie is geen excuus om minder te doen. Misschien moet je zelfs wel harder werken dan je klasgenoten. Zoek wat voor jou de beste manier van leren is.
- Vraag hulp als je dat nodig hebt.

Effectief studeren

- Studeer en werk op een zo rustig mogelijke plek:
 - Ga in de klas vooraan zitten als je dat prettiger vindt.
 - Leer thuis niet met muziek aan. Studeren gaat makkelijker in een rustiger ruimte.
 - Maak gebruik van oordoppen om nog meer rust te kunnen ervaren.

- Probeer verschillende manieren te gebruiken voor het leren:
 - Lees, spreek uit, schrijf op en stel je iets voor, bijvoorbeeld bij het leren van nieuwe woorden.
 - Lees, spreek uit en luister naar jezelf.
 - Schrijf het woord op en fantaseer over de betekenis.
- Vat de lesstof samen en leer in je eigen samenvatting:
 - Maak een schema, mindmap of samenvatting met kernwoorden.
 - Met die eigen samenvatting ken je de les al bijna.
 - Vertel daarna bij elk geschreven kernwoord wat je al weet.
 - Van de samenvatting van een ander leer je veel minder/weinig.
- Extra oefenen: sommige dingen worden door oefening geleerd, zoals sommen. Dyslectische leerlingen krijgen wat langzamer de nodige routine. Je zult dus extra /langer moeten oefenen dan je klasgenoten.
- Probeer waar mogelijk vooruit te werken en begin op tijd met leren, zodat je de lesstof vaker kunt herhalen. Je leert het meest van herhalen.

Lezen

- Lees zo veel mogelijk. Mensen lezen steeds makkelijker als zij ouder worden. Dat geldt ook voor jou. Blijf het dus proberen: Lees bijvoorbeeld iedere dag voor je zelf een half uur hardop.
- Lees een tekst opnieuw als je niet begrijpt wat er staat:
 - Lees rustig, herlees, regel na regel, alinea na alinea.
 - Vraag je af wat je gelezen hebt en wat de kern is.
 - Streep trefwoorden aan als je de inhoud te snel vergeet.

Schrijven

- Maak een schema voordat je begint met schrijven bij een opstel of werkstuk:
 - Schrijf in een schema de belangrijkste onderwerpen.
 - Maak daarna een uitgebreid schema met trefwoorden.
 - Schrijf daarna pas je verhaal.
- Verbeter je spelling:
 - Vraag een overzicht van de spellingregels.
 - Controleer steeds wat je geschreven hebt. Maak gebruik van de spellingcontrole als je op de computer werkt.
 - Gebruik een woordenboek.

11.2 Tips voor docenten

Algemene informatie

- Fundamenteel is de acceptatie van het probleem; het is niet tijdelijk, maar blijvend. Leerlingen met hardnekkige lees- en/of spellingproblemen worden nooit leerlingen zonder lees- en/of spellingproblemen, ongeacht de maatregelen die genomen worden.
- Het werken met een laptop met spellingcontrole is een handig hulpmiddel voor de leerlingen; hierdoor leert de leerling wat de correcte spelling is. Door regelmatig te werken met de spellingcontrole kan de leerling zich de juiste spelling beter eigen maken. Stimuleer het werken met de laptop en spellingscontrole.
- Er bestaat niet één type leerling met dyslexie. Blijf dus naar de leerling zelf kijken; wat heeft hij/zij nodig?
- De leerling met dyslexie kan langer de tijd nodig hebben om informatie te verwerken. Dat betekent bijvoorbeeld dat zij meer bedenktijd nodig hebben om een vraag te beantwoorden dan hun klasgenoten.
- Deze leerlingen leren moeilijk informatie zonder samenhang uit hun hoofd. Probeer samenhang aan te brengen in de informatie die wordt aangeboden.
- Deze leerlingen hebben soms moeite met het juist onder woorden brengen wat ze bedoelen; woordvindingsproblemen.
- Bied waardering voor de inspanning van de leerling, ook al is het resultaat niet voldoende. Geef complimenten, zodat de zelfwaardering van de leerling kan groeien.

Tips voor in de klas

- Wees terughoudend met het geven van leesbeurten aan dyslectische leerlingen in de klas; ga in overleg of ze dit willen of niet.
- Maximaal één repetitie voor een taal op één dag.
- Zorg (bij de toets) voor een duidelijke lay-out met ruime interlinie met lettertype Arial 12.
- Bespreek toetsen na, zodat de leerlingen van hun fouten kunnen leren.
- Help leerlingen die problemen hebben met het maken van goede aantekeningen:
 - leer leerlingen hoe ze aantekeningen moeten maken;
 - laat de leerlingen kopieën maken van het werk van klasgenoten of deel zelf aantekeningen uit aan het einde van de les (bijvoorbeeld flipcharts of de PowerPoint van het digibord), zodat de dyslectische leerling zijn aandacht kan richten op de uitleg;
 - geef tijdens de les extra tijd om aantekeningen door te lezen, zodat er om extra uitleg of aanvullingen gevraagd kan worden.
- Vermijd de situatie dat de leerlingen dingen fout aanleren:
 - controleer regelmatig werkboeken en schriften;
 - geef voldoende tijd bij het verbeteren in de klas en werk met nakijkvellen;
 - soms kunnen leerlingen hun eigen handschrift niet lezen of zijn antwoorden ongestructureerd genoteerd. Laat dan kopieën maken van het antwoordenboek of werkboek van klasgenoten.

- Gebruik heldere taal:
 - gebruik woorden die leerlingen kennen;
 - leg nieuwe termen goed uit;
 - geef concrete voorbeelden die aansluiten bij de ervaringswereld van de leerling;
 - visualiseer de uitleg;
 - vraag leerlingen om voorbeelden te geven;
 - wees direct: vermijd ontkenningen en vage aanduidingen;
 - pas het tempo aan de leerlingen aan;
 - laat de leerlingen navertellen wat is uitgelegd en wat de opdracht is.
- Schrijf het huiswerk ruim voor het einde van de les op het bord of noteer het huiswerk in Magister.
- Wijs de leerlingen op de mogelijkheid om gebruik te maken van gesproken teksten of andere hulpmiddelen die de methode biedt.
- Zeg of schrijf nooit: “Je hebt zeker niet geleerd”, maar vraag aan de leerlingen wat en hoe hij heeft geleerd. Geef tips voor betere/andere leerstrategieën.
- Bespreek welke spellingfouten worden meegeteld in de beoordeling; maak een verschil tussen inzichtfouten en andere spellingfouten.
- Corrigeren van spellingfouten: schrijf het correcte woord volledig naast het verkeerd gespelde woord. Door het hele woord op te schrijven kan een leerling het juiste woordbeeld onthouden.
- Blijf de leerling wijzen op het juiste gebruik van interpunctie (hoofdletters, punten en komma's). Hierdoor kan de leerling meer structuur in zijn werken en in de tekst aanbrengen. Ook voor het gebruik van ondersteunende software is het correct gebruiken van interpunctie van belang.

11.3 Tips voor ouders

- Het is belangrijk dat ouders de dyslexie en alle gevolgen daarvan te accepteren: de lees en/of spellingproblemen, de frustraties van het kind, de tijd en energie die in de begeleiding gestoken moet worden, de eventuele problemen die ontstaan binnen het voortgezet onderwijs, etc.
Bied een luisterend oor en geef waardering voor de inspanning en niet zozeer op het eindresultaat (cijfer).
- Naast het bevorderen van zelfstandigheid kan enige hulp bij het plannen van huiswerk verstandig zijn. Veel kinderen hebben hier moeite mee.
Help hen indien nodig bij:
 - het structureren en plannen van huiswerk;
 - het overhoren van woordjes (oefen zoals getoetst wordt);
 - het samenvatten van teksten;
 - het aanleren van de juiste studievaardigheden.
- Stimuleer het lezen van boeken, tijdschriften en dergelijke. Dit bevordert het tempo bij stillezen. Zo nodig kunt u bij de openbare bibliotheek ingesproken boeken of boeken speciaal geschreven voor dyslectische leerlingen aanvragen.

- Stimuleer uw kind om voor zichzelf op te komen, bijvoorbeeld vragen stellen in de klas wanneer hij/zij het niet begrijpt.

Tenslotte

Op het Ichthus College willen wij leerlingen een passende onderwijsplek bieden. We zijn ons bewust dat behoeftes van leerlingen gedurende hun schoolloopbaan kunnen veranderen, evenals de inzichten die rondom dyslexie worden ontwikkeld. Maatschappelijke en onderwijskundige veranderingen worden door ons gevolgd, zo nodig overgenomen en vastgelegd in het schoolbeleid. We werken als leerling, docenten en ouders samen zodat de leerling het Ichthus College met succes kan doorlopen. Ons motto 'Samen groeien' sluit hier perfect bij aan.